

УДК 342.951:621.311

А. Ю. Ковальчук, С. Ю. Гоцалюк

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРОСТУПКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З НЕДОТРИМАННЯМ ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЕЛЕКТРОЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

Питання енергозбереження є перспективним напрямом удосконалення українського законодавства. Виробництво електроенергії ґрунтується на спалюванні вугілля, мазуту, природного газу, використанні атомної енергії, енергії річок. Враховуючи реалії сьогодення – необхідність збереження традиційних вичерпних енергоносіїв – проблема енергоефективності стоїть як ніколи гостро. Модернізація економіки, застосування енергозберігаючих технологій на підприємствах, установах та організаціях із метою запобігання необґрунтованим енерговитратам сприятиме усуненню неефективного використання енергоносіїв. Однак без встановлення юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері електроенергозбереження неможливо змусити відповідних суб'єктів запроваджувати нові технології, проводити експертизу ефективності електроенергообладнання. Тому посилення й удосконалення адміністративної відповідальності у сфері електроенергозбереження сприятиме належній поведінці суб'єктів правовідносин.

Метою статті є вивчення адміністративних правопорушень, пов'язаних із недотриманням вимог законодавства щодо електроенергозбереження, особливостей їхнього об'єктивного та суб'єктивного складу.

Дослідженням питань адміністративної відповідальності в галузі електроенерго-збереження не приділялося достатньої уваги. Окремі аспекти цієї проблематики було висвітлено в роботах науковців В.Б. Авер'янова, Ю.П. Битяка, Д.В. Зеркалова, Р.А. Калюжного, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.Є. Кострубіцької, А.І. Миколенка, С.Д. Подлінева, Р.С. Сергєєва, О.В. Сердюченка, Ю.О. Тихомірова, О.П. Шергіна, В.К. Шкарупи та інших.

Глава 8 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) «Адміністративні правопорушення в промисловості, будівництві та у сфері використання паливно-нергетичних ресурсів» і глава 15 КУпАП «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління» передбачають адміністративні правопорушення в галузі електроенергетики. Класифікувати адміністративні правопорушення в галузі електроенергетики можна за різними критеріями. Одним із таких підходів можна обрати родовий та безпосередній об'єкт посягання.

Застосовуючи безпосередній об'єкт посягання як критерій для класифікації, слід виділити таку систему видів адміністративних правопорушень у галузі електроенергетики: 1) проступки, пов'язані з порушенням вимог нормативно-правових актів щодо експлуатації та охорони об'єктів електроенергетики (статті 95-1, 99 КУпАП); 2) проступки, пов'язані з порушенням правил безпеки в галузі електроенергетики (стаття 95 КУпАП); 3) проступки, пов'язані з недотриманням вимог законодавства щодо електроенергозбереження (статті 98, 101-1, 102 КУпАП); 4) проступки, пов'язані з порушенням правил користування електроенергією (стаття 103-1

КУпАП); 5) проступки, що посягають на встановлений порядок управління в галузі електроенергетики (статті 185-12, 188-5, 188-14, 188-18, 188-20, 188-21 КУпАП).

До проступків, пов'язаних із недотриманням вимог законодавства щодо електроенергозбереження, можна віднести марнотратне витрачання паливно-енергетичних ресурсів, недотримання вимог щодо обов'язкового проведення державної експертизи об'єктів з енергозбереження, порушення, пов'язані з неефективною експлуатацією паливо- й енерговикористовуючого устаткування, та відповідальність за порушення, пов'язані з неефективною експлуатацією паливо- й енерговикористовуючого устаткування (статті 98, 101-1, 102 КУпАП).

Статтею 98 КУпАП встановлено відповідальність за марнотратне витрачання паливно-енергетичних ресурсів, тобто систематичне, без виробничої потреби, недовантаження або використання на холостому ходу електродвигунів, електропечей та іншого електро- й теплоустаткування; систематичну пряму втрату стисненого повітря, води й тепла, спричинену несправністю арматури, трубопроводів, теплоізоляції трубопроводів, печей і тепловикористовуючого устаткування; використання без дозволу енергопостачальної організації електричної енергії для опалення службових та інших приміщень, а також для не передбаченої виробничим процесом мети; безгосподарне використання електричної енергії для освітлення; недотримання вимог нормативної та проектної документації щодо теплоізоляції споруд, інженерних об'єктів і під'їздів житлових будинків, яке зумовлює зниження теплового опору огорожувальних конструкцій, вікон, дверей в опалювальний сезон [1]. Правопорушення, передбачені статтею 98, посягають на принципи енергозберігаючої політики держави, встановлені Законом України «Про енергозбереження» та іншими правовими актами [2]. Об'єктивна сторона цього правопорушення характеризується як активними діями, так і бездіяльністю службових осіб.

Відповідно до статті 101-1 КУпАП передбачено відповідальність за недотримання вимог щодо обов'язкового проведення державної експертизи об'єктів з енергозбереження (частина 1), недотримання вимог щодо встановлення норм питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів або перевищення таких норм (частина 2). Об'єктивна сторона проступку передбачає бездіяльність, яка виражається в непроведенні експертиз, передбачених законодавством (частина 1), а також активні дії, які характеризуються перевищенням норм витрат електроенергетичних ресурсів (частина 2).

Стаття 102 КУпАП передбачає відповідальність за експлуатацію паливо- й енерговикористовуючого устаткування без засобів автоматичного регулювання, приладів енергетичного контролю, теплоутилізаційного обладнання, передбаченого проектом, або в разі їх несправності [1]. Об'єктивна сторона пов'язана з бездіяльністю суб'єкта, який зобов'язаний застосовувати спеціалізовані прилади для контролю постачання електроенергії, проте не вчиняє цього або вчасно не усуває несправності, які виникають.

Як бачимо, диспозиції та гіпотези охарактеризованих статей пов'язані з порушенням принципів, закладених у Законі України «Про енергозбереження», та торкаються питань не лише галузі електроенергетики, а й усього паливно-енергетичного комплексу. Однак слід зазначити, що електроенергетика – це велика галузь зі своїми особливостями, які стосуються також електричного обладнання, спе-

цифіки енергозберігаючих технологій, вона має свої стандарти й окремі вимоги до проведення необхідних експертиз електроенергозберігаючих технологій.

Правовому регулюванню енергозбереження приділяється в нашій державі значна увага. Так, згідно з Планом заходів на 2006–2010 роки щодо реалізації Енергетичної стратегії України на період до 2030 року, який затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 липня 2006 року № 436-р, передбачалося зменшення витрат електроенергії на її транспортування, реконструкція потужностей теплових енергогенеруючих електростанцій, зменшення питомих витрат на виробництво електроенергії на теплових електростанціях тощо [3].

Метою Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2015 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2010 року № 243, є підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів і посилення конкурентоспроможності національної економіки. Тому серед основних завдань цієї програми виділяють такі: реалізація пілотних проектів із будівництва установок для генерації електроенергії з використанням енергії біомаси; проведення досліджень вітропотенціалу, зокрема визначення пріоритетних районів розташування вітрових електростанцій та встановлення вимірювального устаткування; розроблення технічних завдань і стандартів у сфері енергоефективності, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива; адаптація національного законодавства у сфері енергоефективності, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива до законодавства Європейського Союзу [4].

Відповідно до статті 21 Закону України «Про енергозбереження» державна експертиза з енергозбереження – це система заходів щодо встановлення відповідності показників об'єктів експертизи, які характеризують використання паливно-енергетичних ресурсів, до вимог нормативно-правових актів і нормативно-технічних документів у сфері енергозбереження [5].

Проведення державної експертизи з енергозбереження є обов'язковим у процесі правотворчої, інвестиційної, управлінської та іншої діяльності, пов'язаної з видобуванням, переробкою, транспортуванням, зберіганням, виробництвом і споживанням паливно-енергетичних ресурсів [6].

Згідно із Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про енергозбереження» щодо оплати державної експертизи з енергозбереження» від 24 травня 2012 року № 4845-VI державна експертиза з енергозбереження проводиться органом виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива [7].

Відповідно до додатку до Положення про державну експертизу енергозбереження, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 15 липня 1998 року № 1094, документацію на придбання за імпортом нової енергоємної техніки та енергоємних матеріалів включено до переліку об'єктів, які підлягають державній експертизі з енергозбереження [8].

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Технічного регламенту енергетичного маркування електрообладнання побутового призна-

чення» від 6 січня 2010 року № 5 відповідальним за застосування цього регламенту й дотримання його вимог визначено Національне агентство з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів [9].

Відповідно до Технічного регламенту енергетичного маркування електрообладнання побутового призначення встановлюються такі поняття: а) енергетичне випробування – випробування та вимірювання, що проводяться акредитованими лабораторіями з метою визначення обсягу споживання електрообладнанням енергії та інших ресурсів; б) енергетичне маркування – подання споживачам інформації про рівень ефективності споживання електрообладнанням енергії та інших ресурсів, а також додаткової інформації шляхом прикріплення (нанесення) енергетичної етикетки [10].

Норми й нормативи витрат паливно-енергетичних ресурсів обов'язково включаються до енергетичних паспортів обладнання, режимних карт, технологічних інструкцій та інструкцій з експлуатації, а також до технічних умов та паспортів на всі види машин і механізмів, що споживають паливно-енергетичні ресурси. До введення в дію систем енергетичних стандартів допускається застосування прогресивних норм та нормативів витрат паливно-енергетичних ресурсів. Порядок встановлення норм питомих витрат палива й енергії визначається Кабінетом Міністрів України [11]. Експертиза встановлених норм і нормативів витрат паливно-енергетичних ресурсів, контроль за їх наявністю та виконанням здійснюється Державною інспекцією з енергозбереження під час проведення контролю за станом обліку й використання паливно-енергетичних ресурсів на підприємствах [12].

Суб'єкт вказаних правопорушень може бути лише спеціальним. Зокрема, частина 1 статті 98 КУпАП чітко визначає категорію таких осіб: керівники підприємств, установ, організацій, їх заступники; головні інженери, головні енергетики (головні механіки) підприємств; начальники цехів; керівники адміністративно-господарських служб установ та організацій [1]. Згідно з частиною 2 статті 98 КУпАП такими спеціальними суб'єктами є посадові особи, відповідальні за експлуатацію споруд, інженерних об'єктів та під'їздів житлових будинків [1].

Дотепер триває наукова дискусія з приводу розмежування категорій «посадова особа» та «службова особа». Н.В. Янюк стверджує: «Посадовою особою визнається службовець, який із метою постійного чи тимчасового управління організаційною структурою і представництва її інтересів у відносинах із фізичними та юридичними особами наділений організаційно-владними повноваженнями та правомочний вчиняти службові юридичні дії, у тому числі застосовувати заходи дисциплінарного впливу щодо осіб, які перебувають у службово-правових відносинах. На відміну від посадових осіб, службові особи наділені функціональною владою, тобто владними повноваженнями щодо практичного здійснення окремих функцій, насамперед – контрольно-наглядових, і застосування певних заходів владного впливу щодо суб'єктів, з якими не перебувають у жодних організаційних відносинах» [13, с. 181–183].

Відповідно до статті 364 Кримінального кодексу України службовими особами є особи, які постійно чи тимчасово здійснюють функції представників влади, а також обіймають постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-

розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків, виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням [14].

Зазначимо, що в проекті Кодексу України про адміністративні проступки, розробленому робочою групою під керівництвом В.С. Стефанюка, у примітці до статті 14 пропонується таке визначення посадової особи: посадова особа – це особа, яка постійно або тимчасово здійснює функції представника влади, а також обіймає постійно чи тимчасово посади керівника, заступника керівника державних органів та їх апаратів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-розпорядчих обов'язків або консультативно-дорадчих функцій, виконує такі обов'язки за спеціальним повноваженням [15, с. 19–20]. Отже, на нашу думку, суб'єктами вказаного адміністративного проступку є службові особи.

Суб'єктивна сторона наведених правопорушень характеризується наявністю вини у формі умислу або необережності. На нашу думку, такі правопорушення здебільшого вчиняються з необережності. Оскільки законодавство в галузі електроенергетики та енергозбереження є досить розгалуженим, навіть керівникові важко однозначно орієнтуватися в ньому без належної підготовки.

Резюмуючи зазначене вище, до особливостей адміністративних проступків, пов'язаних із недотриманням вимог законодавства щодо електроенергозбереження, можна віднести такі:

1) безпосереднім об'єктом посягання є правові відносини у сфері енергозбереження;

2) об'єктивна сторона полягає в порушенні вимог нормативно-правових актів щодо енергозбереження, характеризується як активними діями, так і бездіяльністю (марнотратне витрачання паливно-енергетичних ресурсів, тобто систематичне, без виробничої потреби, недовантаження або використання на холостому ходу електродвигунів, електропечей та іншого електроустаткування; недотримання вимог щодо обов'язкового проведення державної експертизи об'єктів з енергозбереження, щодо встановлення норм питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів або перевищення таких норм; здійснення експлуатації електровикористовуючого устаткування без засобів автоматичного регулювання, приладів електроенергетичного контролю, теплоутилізаційного обладнання, передбачених проектом, або в разі їх несправності тощо). Наведені статті є бланкетними. Ці правопорушення є проступками як із матеріальним складом (частина 1 статті 98 КУпАП), так і з формальним (частина 2 статті 98, статті 101-1, 102 КУпАП);

3) суб'єктами правопорушення можуть бути виключно службові (посадові) особи;

4) суб'єктивна сторона складів проступків характеризується наявністю вини у формі умислу або необережності.

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : [наук.-практ. коментар] / Р.А. Калюжний, А.Т. Козюк, О.О. Погрібний та ін. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 781 с.

3. План заходів на 2006–2010 роки щодо реалізації Енергетичної стратегії України на період до 2030 року : затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 липня 2006 року № 436-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-2006-%D1%80>.
4. Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2015 роки : затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2010 року № 243 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 16. – С. 116.
5. Про енергозбереження : Закон України від 1 липня 1994 року № 74/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 15. – Ст. 126.
6. Щодо надання роз'яснення : лист Міністерства юстиції України від 23 червня 2009 року № 7957-0-26-09-20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v7957323-09>.
7. Про внесення змін до Закону України «Про енергозбереження» щодо оплати державної експертизи з енергозбереження : Закон України від 24 травня 2012 року № 4845-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4845-17>.
8. Положення про державну експертизу з енергозбереження : затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 15 липня 1998 року № 1094 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1094-98-%D0%BF>.
9. Про затвердження Технічного регламенту енергетичного маркування електрообладнання побутового призначення : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 січня 2010 року № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5-2010-%D0%BF>.
10. Технічний регламент енергетичного маркування електрообладнання побутового призначення : затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 6 січня 2010 року № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5-2010-%D0%BF>.
11. Зеркалов Д.В. Энергетическая безопасность : [монография] / Д.В. Зеркалов. – К. : Основа, 2012. – 989 с.
12. Загальне положення про порядок нормування питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві : затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 15 липня 1997 року № 786 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/786-97-%D0%BF>.
13. Янюк Н.В. «Посадові» і «службові» особи у національному законодавстві: проблеми розмежування понять / Н.В. Янюк // Право України. – 2009. – № 11. – С. 181–183.
14. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
15. Адміністративне судочинство в Україні : у 2 кн. / упоряд. : В.С. Степанюк, В.В. Сунцов. – Х. : Консум, 2003. – Кн. 2 : Кодекс про адміністративні проступки (проект). – 2003. – 332 с.

Анотація

Ковальчук А. Ю., Гоцалюк С. Ю. Адміністративна відповідальність за проступки, пов'язані з недотриманням вимог законодавства про електроенергозбереження. – Стаття.

У статті висвітлено питання адміністративних правопорушень, пов'язаних із недотриманням вимог законодавства про електроенергозбереження. Розкрито особливості об'єктивного та суб'єктивного складу цих проступків.

Ключові слова: адміністративні правопорушення, електроенергозбереження, адміністративні правопорушення, пов'язані з недотриманням вимог законодавства про електроенергозбереження, законодавство про електроенергозбереження, об'єктивний склад проступків, суб'єктивний склад проступків.

Аннотация

Ковальчук А. Ю., Гоцалюк С. Ю. Административная ответственность за проступки, связанные с несоблюдением требований законодательства об электроэнергосбережении. – Статья.

В статье освещены вопросы административных правонарушений, связанных с несоблюдением требований законодательства об электроэнергосбережении. Раскрыты особенности объективного и субъективного состава этих проступков.

Ключевые слова: административные правонарушения, электроэнергосбережение, административные правонарушения, связанные с несоблюдением требований законодательства об электроэнергосбережении, законодательство об электроэнергосбережении, объективный состав проступков, субъективный состав проступков.